

OSNIVANJE MUZEJA ZA POVIJEST ZDRAVSTVA U HRVATSKOJ 1944. GODINE I ULOGA NJEGOVA PRVOG KUSTOSA STANKA SIELSKOG

FOUNDATION OF THE MUSEUM FOR THE HISTORY OF HEALTH IN 1944 AND ROLE OF ITS FIRST CURATOR STANKO SIELSKI

STELLA FATOVIĆ-FERENČIĆ, HUSREF TAHIROVIĆ*

Deskriptori: Zdravstvo – povijest; Muzeji – povijest; Medicinska društva – povijest; Liječnici – povijest; Korespondencija – povijest; Povijest medicine; Povijest 20. stoljeća; Hrvatska; Bosna i Hercegovina

Sažetak. *Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj*, prvi takav muzej na jugoistoku Europe, osnovan je u Zagrebu, pri Hrvatskomu liječničkom zboru 1944. godine. Uz Vladimira Čepulića, tadašnjeg predsjednika Zbora liječnika, osobito je važno za realizaciju tog muzeja bilo djelovanje epidemiologa Stanka Sielskog. Rođen je u Gračanici u obitelji poljskog podrijetla 1891., a na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Beču diplomirao je 1919. godine. Isprva je radio u Kotarskom načelstvu Konjica, Prozora i Glamoča kao liječnik-epidemiolog na suzbijanju pjegavca i variole, potom u mnogim drugim bosanskim gradovima. Početkom Drugoga svjetskog rata nalazi se u Banjoj Luci na dužnosti ravnatelja Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa. Iz razdoblja 1942. – 1943. godine datira njegova korespondencija s Vladimirom Čepulićem, sačuvana u Odsjeku za povijest medicinskih znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Ona je u ovom radu poslužila kao temelj za rekonstrukciju pozadine ustrojstva *Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj*, načina prikupljanja građe za njegov postav te rasvjetljavanje uloge Stanka Sielskog u njegovanju medicinske baštine i diseminaciji znanja iz područja povijesti medicine na prostore šire regije.

Descriptors: Delivery of health care – history; Museums – history; Societies, medical – history; Physicians – history; Correspondence as topic – history; History of medicine; History 20th century; Croatia; Bosnia-Herzegovina

Summary. The *Museum of the History of Health Care in Croatia*, as the first such museum in the southeastern part of Europe, was established by the Croatian Medical Association in Zagreb in 1944. Beside Vladimir Čepulić (1891 – 1964) the head of the Croatian Medical Association, epidemiologist Stanko Sielski (1891 – 1958), was one of the most prominent personalities to be credited for realizing this project. He was born in Gračanica into a family of Polish origin. After his graduation in Vienna in 1919, he worked as an epidemiologist in Konjic, Prozor, Glamoč and other places in the area of Bosnia, mostly involved in typhoid fever and variola eradication. At the beginning of the Second World War he was in Banja Luka where he was given the duty of director of the Department of Endemic Syphilis Eradication. During 1942 and 1943 his correspondence took place with Vladimir Čepulić, which is today preserved in the Section of the History of Medicine of the Croatian Academy of Sciences and Arts in Zagreb. On the basis of this material it was possible to trace the circumstances of the foundation of the *Museum of the History of Health Care*, how items were collected for its first exhibition, and the role of Stanko Sielski in preserving the medical heritage and dissemination of knowledge of the history of medicine to a broader audience.

Liječ Vjesn 2015;137:377–385

Povijest medicine kao struka široko je i polivalentno područje koje u sebi uključuje nastavni, znanstvenoistraživački i muzejski aspekt. Tijekom vremena njezin razvoj tekao je uz mnogobrojne zapreke, nerijetko praćen rigidnošću birokratskih okvira, o čemu su svoja iskustva objavljivali gotovo svi profesionalni povjesničari medicine s područja Hrvatske.^{1–6} U svojim su se člancima najčešće osvrtni na ulogu *Povijesti medicine* kao akademske discipline,^{1,4–6} nešto rjeđe na razmatranja metodoloških pristupa u povijesnomedicinskim istraživanjima,^{2,3} a tek prigodice na ovo područje s muzeološkog aspekta.^{7–9} Vrjednovanje uloge pionira povijesnomedicinskog muzealstva, dakle ličnosti zaslužnih za početke prikupljanja, dokumentiranja i prezentiranja medicinske baštine, do sada nije napravljeno.

U ovom radu iznijet ćemo razvoj nastojanja vezanih uz osnutak *Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj* osnovanog pri Hrvatskomu liječničkom zboru 1944. godine, s posebnim naglaskom na ulogu i doprinos Stanka Sielskog (1891. – 1958.) (slika 1.). Izuzev prigodne informacije objavljene uz njegov doprinos u osnivanju Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj,^{7–10} do sada nije napravljena temeljita analiza pa su široj javnosti uloga i djelo ovog liječnika na tom polju ostali nepoznati. Riječ je o liječniku, ali i dobrom

poznavaatelju opće kulturne baštine čiji su interes i afinitet prema bosanskohercegovačkoj narodnoj medicini, arheologiji, etnologiji i orijentalnim medicinskim rukopisima pridonijeli uspostavi i razvoju mnogih muzejskih i drugih kulturnih ustanova u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj.

Posljednjih nekoliko godina Husref Tahirović, koautor ovog članka, intenzivno istražuje život i djelo Stanka Sielskog, ne samo kao liječnika već i kao izuzetno plodnoga bosanskohercegovačkog kulturnog djelatnika i humanista. Premda primarno medicinskog obrazovanja, Sielski je svojim kolekcionarskim sposobnostima zadužio i prvi Muzej za povijest zdravstva na jugoistoku Europe, osnovan u Zagrebu 1944. godine, pa je zbog tih zasluga bio imenovan i njegovim prvim kustosom.

* Odsjek za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb (prof. dr. sc. Stella Fatović-Ferenčić, dr. med.), Odjeljenje medicinskih nauka Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Bosna i Hercegovina (akademik Husref Tahirović)

Adresa za dopisivanje: Prof. dr. sc. S. Fatović-Ferenčić, Odsjek za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Gundulićeva 24, 10000 Zagreb, e-mail: stella@hazu.hr

Primljeno 26. listopada 2015., prihvaćeno 26. studenoga 2015.

Slika 1. *Stanko Sielski (1891. – 1958.)*
Figure 1. *Stanko Sielski (1891 – 1958)*

Korespondencija Stanka Sielskog i Vladimira Čepulića tijekom 1942. – 1943. godine

Istražujući život i djelo Stanka Sielskog, naišli smo na korespondenciju koja se čuva jednim dijelom u Odsjeku za povijest medicinskih znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,¹¹ a drugim u obiteljskoj pismohrani.¹²

U Odsjeku za povijest medicinskih znanosti HAZU sačuvano je ukupno sedam pisama koja je Stanko Sielski uputio Vladimiru Čepuliću (1891. – 1964.) i tri pisma koja je Vladimir Čepulić uputio Sielskomu (slika 2.). Iz razdoblja od lipnja do kolovoza 1942. godine sačuvana su tri pisma Sielskoga Čepuliću; prva dva su pisana pisaćim strojem, a treće je u rukopisu. U dodatku tog pisma nalazi se i popis predmeta koje je Sielski nabavio *Muzeju za povijest zdravstva u Hrvatskoj*, napisan strojem. Iz tog razdoblja sačuvan je i odgovor Vladimira Čepulića datiran 30. lipnja 1942. godine. Iz 1943. godine sačuvana su četiri pisma Stanka Sielskog od kojih su tri rukom pisana, a dva su Čepulićevi odgovori. Ova korespondencija proteže se od siječnja do travnja 1943., s prekidom od svibnja do prve polovine prosinca iz kojeg nije sačuvano nijedno pismo. Posljednje sačuvano pismo Sielskoga Čepuliću napisano je 18. prosinca 1943. godine. Iz privatne/obiteljske pismohrane izdvojili smo pisma koja su Sielskom uputili Vladimir Čepulić 20. kolo-

voza 1942., Lujo Thaller 4. travnja 1944. i Vladimir Bazala 18. prosinca 1953. godine.

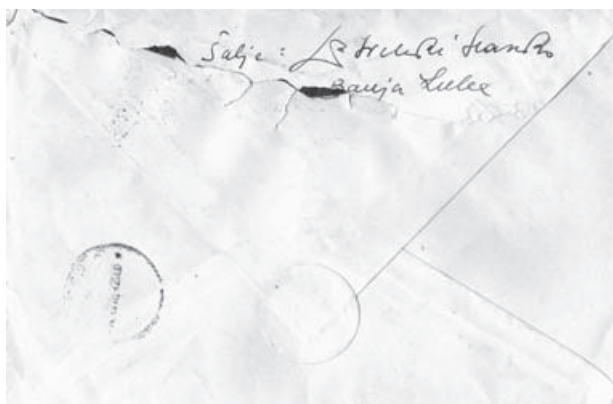
Sačuvana korespondencija važna je jer rasvjetljava okolnosti ustrojstva Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj, osnovanog pri Hrvatskomu liječničkom zboru 1944. godine, načine prikupljanja građe za njegov postav, ulogu i imenovanje Stanka Sielskog za prvog kustosa te diseminaciju ideje njegovanja baštine, ali i edukacije iz područja povijesti medicine na prostore šire regije. Pismo koje je Sielskomu napisao Vladimir Bazala u kasnijem razdoblju ne tiče se izravno teme Muzeja za povijest zdravstva, no uključeno je u ovaj rad jer upućuje na poštovanje koje je Sielski uživao među našim povjesničarima medicine i u našoj sredini.

Vladimir Čepulić, predstojnik tuberkuloznog odjela Zakladne bolnice u Zagrebu, utemeljitelj prvog antituberkuloznog dispanzera u Hrvatskoj, poslije Instituta za tuberkulozu, te njegov ravnatelj, prvi nastavnik pneumoftizeologije Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prvi ravnatelj Škole za sestre pomoćnice, predsjednik Društva za borbu protiv tuberkuloze, predsjednik Hrvatskoga liječničkog zbora (1935. – 1945.) te idejni tvorac koncepcije Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj, za razliku od Sielskoga poznat je hrvatskoj medicinskoj zajednici. Na Čepulićeve se zasluge redovito osvrću pulmolozi i povjesničari medicine,^{13–14} posebice u prigodi obilježavanja Svjetskog dana borbe protiv tuberkuloze. U povodu toga, a istodobno obilježavajući 50. obljetnicu Čepulićeve smrti, 2014. godine bila je postavljena i prigodna izložba naslovljena *Od države do javnosti: Tuberkuloza u izvorima Hrvatskoga državnog arhiva i Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*.¹⁵ Lujo Thaller (1891. – 1949.) i Vladimir Bazala (1901. – 1987.) također su istaknuti hrvatski liječnici, povjesničari medicine i kulturni djelatnici poznati u našoj sredini, poglavito u kontekstu razvoja povijesti medicine na području Hrvatske.^{4–6,16–18}

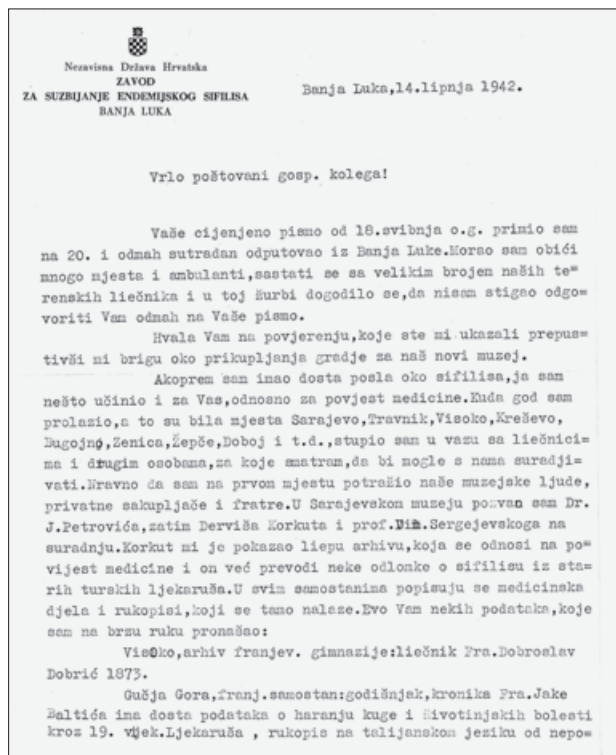
Stanko Sielski, s druge strane, još je nepoznanica u historiografiji šire regije. Njegov bogati život i doprinosi tek su u posljednje vrijeme postali predmetom sustavnog istraživanja. Dio podataka proizašlih iz tih istraživanja donosimo u sklopu sljedećeg poglavlja.

Tko je bio Stanko Sielski?

Stanko Sielski rođen je 1891. u Gračanici (Bosna i Hercegovina) u obitelji poljskog podrijetla, koja se iz Tarnopola (Galicija) krajem 19. stoljeća doselila u Bosnu. Njegov otac Stanislav bio je geometar u državnoj službi, a majka Marija, rođena Waldher, kućanica. Otac je prema potrebi posla često

Slika 2. *Kuverta pisma upućenog Vladimiru Čepuliću, prednja i stražnja strana (Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)*
Figure 2. *The front and back of the envelope of Sielski's letter to Vladimir Čepulić. (Division of the History of Medical Sciences of CASA)*

Slika 3. Prvo pismo Stanka Sielskog sa zaglavljem Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa (Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)

Figure 3. The first letter by Stanko Sielski with the logo of the Institute for Prevention of Endemic Syphilis (Division of the History of Medical Sciences of CASA)

službeno premještan u razna bosanska mjesta pa je Stanko djetinjstvo i mladost proveo u Gračanici, Zenici i Travniku. Gimnaziju je završio u Travniku, studij medicine na Sveučilištu u Beču diplomiravši 16. lipnja 1919. godine. Tijekom studija dvije je godine učio slikarstvo i povijest umjetnosti. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata bio je mobiliziran, a nakon četiri godine provedene na bojišnici otpušten je u činu potporučnika (lajtnanta). Do 1. travnja 1919. u tom je činu radio u vojnoj misiji Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Beču.¹⁹

U državnu liječničku službu stupio je 16. studenoga 1919. godine u Kotarskom načelstvu Konjica, Prozora i Glamoča kao liječnik-epidemiolog na suzbijanju pjegavca i varirole. Potom je radio u svojstvu kotarskog liječnika u Varcar-Vakufu (Mrkonjić-Grad), zatim kratko u Zenici, a potom u Travniku, gdje je radio kao kotarski liječnik, oblasni sanitarni referent i zdravstveni savjetnik. U Bihać je premješten 1931. godine, gdje je do 1941. godine obavljao dužnost upravitelja Doma narodnog zdravlja. Početkom Drugoga svjetskog rata nalazi se u Banjoj Luci na dužnosti ravnatelja Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa.²⁰ Iz tog razdoblja datira njegova korespondencija s Vladimirom Čepulićem (slika 3.). Iz Banje Luke Stanko Sielski premješten je 1944. godine u službu Ministarstva narodne prosvjete NDH, odnosno na Medicinski fakultet hrvatskog Sveučilišta u Sarajevu, a ubrzo zatim izabran je i za redovitog profesora na predmetu Povijest medicine i prvog dekana tog fakulteta.²¹ Dekansku dužnost obnašao je do prestanka rada Fakulteta, tj. do 13. svibnja 1945. godine, kada je od novih vlasti upućen na rad u Okružni narodni odbor Banja Luka. U lipnju iste godine upućen je na Kozaru u Higijensko-epi-

demiošku ekipu Prve armije radi suzbijanja pjegavog tifusa. Početkom ožujka 1946. godine premješten je u Tuzlu, gdje je radio kao šef Sanitarno-epidemiološke stanice, poslije preimenovane u Higijenski zavod, sve do svoje smrti 31. listopada 1958. godine. Umro je u 68. godini života u Zagrebu i pokopan je na zagrebačkom groblju Mirogoju.

Veći dio radnog vijeka Stanka Sielskog bio je obilježen socijalno-ekonomskim posljedicama Prvog i Drugoga svjetskog rata. U Bosni i Hercegovini epidemiološka situacija bila je veoma loša, zarazne su bolesti često imale karakter epidemija; higijena stanovništva, osobito seoskoga, bila je na niskoj razini, a nadriliječništvo još duboko ukorijenjeno u narodu. Sielski je dao važan doprinos u liječenju i suzbijanju zaraznih bolesti, posebice u liječenju i prevenciji endemijskog sifilisa, te na području zdravstvenog prosvjećivanja, osobito u borbi protiv nadriliječništva. Interes za kulturu življenja i kulturnu baštinu uklapao se u važnu sastavnicu poznavanja cjelovite slike stanja narodnog zdravlja, a Sielski je već na početku svoje medicinske prakse takvom pristupu bio potpuno predan. Osobit je interes imao za upoznavanje narodnih vjerovanja, starih turskih i arapskih medicinskih rukopisa, ljekaruša, zanimale su ga etnologija i arheologija, a u slobodno je vrijeme i slikao. Iskustvo i informacije koje je na terenu prikupio rezultirali su brojnim stručnim i znanstvenim člancima iz različitih područja te prikupljenim arheološkim i drugim predmetima od kojih većina čini zbirke muzeja bosanskih gradova u kojima je živio i radio. U Bihaću je osnovao Društvo za čuvanje starina i Lapidarijum koji je sagrađen u centru grada 1935. godine, no tijekom Drugoga svjetskog rata potpuno je razoren.^{22,23} Premda su mnogi materijalni tragovi njegova rada uništeni, stanovnici Bihaća odužili su mu se time što su jednu ulicu nazvali njegovim imenom. Zbirka amuleta i hamajlija koju je skupio u Bosni i Hercegovini, za koju se smatralo da je jedna od najvećih zbirki te vrste na Balkanu, danas se čuva u Etnografskom muzeju u Zagrebu,²⁴ a veći broj predmeta koji se odnose na povijest bosanske narodne medicine što ih je skupio u Bosni i Hercegovini, bio je izložen u Muzeju za povijest zdravstva Hrvatskoga liječničkog zbora. Dio tih predmeta danas se čuva u Odsjeku za povijest medicinskih znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Pripreme za osnutak Muzeja za povijest zdravstva pri Hrvatskomu liječničkom zboru 1942. – 1943.

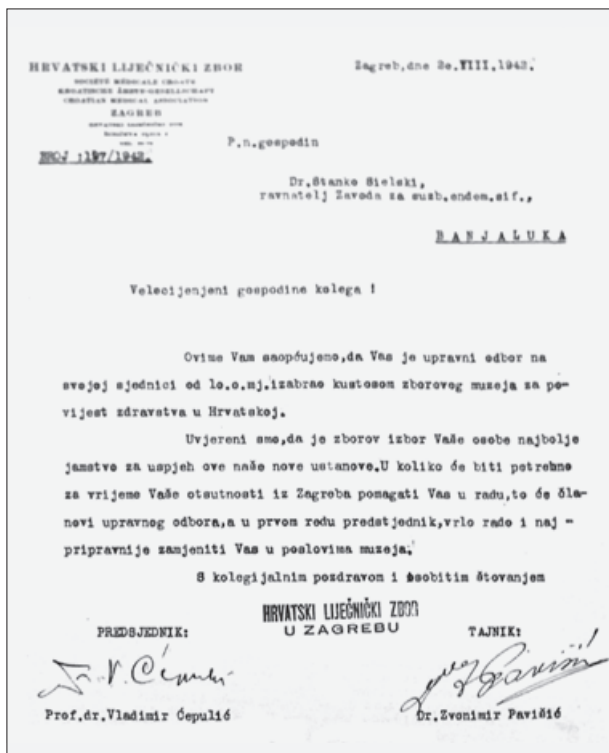
Već prigodom preuzimanja dužnosti u Upravnom odboru Hrvatskoga liječničkog zbora novi dužnosnici s predsjednikom Vladimirom Čepulićem na čelu zatekli su 1935. godine stanje u kojem su svi društveni zapisnici do 1909. godine bili zagubljeni, a kontinuitet strukovnoga glasila *Liječničkog vjesnika* prekinut jer su nedostajali prvi brojevi od samog početka njegova izlaženja. Još jedanput se pokazalo u praksi da pečat vodstvu svake udruge, pa tako i ove, daje prije svega profil osobe koja mu stoji na čelu. Vladimir Čepulić, novoizabrani predsjednik Zbora, ftizeolog i istaknuti borac protiv tuberkuloze, uza svoje stručno medicinsko znanje bio je i čovjek široke kulture i jasnih predodžba o vrijednosti nacionalne baštine. Ne samo što se založio da se *Liječnički vjesnik* kao važan spomenik razvoja medicine na našim prostorima sačuva u svojem kontinuitetu, nabavivši godišta za razdoblje od 1877. do 1892. koja su nedostajala, već je skrbio i o Zborovu knjižnom fondu, a preko Bibliografije medicinske literature objavljene u izdanjima Zbora liječnika 1876. – 1937. i o evidenciji rada naših liječnika. Bilo je to vrijeme u kojem je dugogodišnja potreba Zbora za

vlastitim prostorom bila na pragu ostvarenja, a 1937., kada je zgrada Hrvatskoga liječničkog doma napokon i otvorena, izašla je na vidjelo potreba da ona reflektira ne samo svakodnevnu dinamiku radnog ritma članova već i tradiciju i kontinuitet na koje se nije smjelo zaboraviti. Vladimir Čepulić je, stoga, sam pribavio fotografije preteča Zbora, tj. članova *Kluba liječnika* osnovanog oko 1840., potom fotografije svih bivših predsjednika Zbora i svih urednika *Liječničkog vjesnika*. Nedvojbeno je imao snažan oslonac u Luji Thalleru, pioniru i osnivaču Povijesti medicine kao akademske discipline na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu uvedene u nastavu 1927., ali i u članovima Sekcije za Povijest medicine Zbora liječnika osnovane 1936. godine na Thallerovu inicijativu.⁵ Članovi ove sekcije marno pridonose svojim istraživanjima povijesti medicine objavljujući ih na stranicama *Liječničkog vjesnika*. Na inicijativu Sekcije za povijest medicine Zbor liječnika je u razdoblju od 1. do 14. rujna 1938. godine bio domaćin XI. međunarodnog kongresa za povijest medicine koji je održan u Zagrebu, Beogradu, Sarajevu i Dubrovniku. Tom je prigodom ponovo jedan cijeli broj *Liječničkog vjesnika* (broj 9) bio posvećen povijesti medicine.²⁵

Dakle, u to vrijeme u Zagrebu pri Medicinskom fakultetu i pri Zboru postoje dva ključna žarišta iz kojih se entuzijizam i potreba za edukacijom iz povijesti medicine, ali i njegovanjem hrvatske medicinske baštine intenzivno prenose na širu medicinsku zajednicu. Tako je, primjerice, na sjednici Sekcije za povijest medicine Zbora i zagrebačkog ogranka društva »Hipokrat«, održanoj 7. lipnja 1939., Vladimir Bazala izvijestio o napredovanju rada oko osnivanja muzeja. Smatrao je da bi se u Liječničkom domu trebale odrediti dvije prostorije za muzej kao provizorij dok se ne osnuje Zavod za povijest medicine koji je trebao biti pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Dr. Lowy, zastupnik sekcije u Odboru Zbora, trebao se pobrinuti da se s Liječničkim zborom povedu pregovori o tome.²⁶ Na redovitoj mjesečnoj skupštini Zbora, održanoj 15. travnja 1942., jednoglasno je prihvaćen prijedlog predsjednika Vladimira Čepulića o osnutku Zborova muzeja za povijest zdravstva. Svrhu njegovog osnutka i postojanja Čepulić je detaljnije obrazložio na stranicama *Liječničkog vjesnika*. Riječ je o opsežnu tekstu u kojem su izneseni poslanje i sadržaj muzeja zdravstva u Hrvatskoj.⁷ *Liječnički vjesnik* služiti će mu i nadalje kako bi na njegovim stranicama objavljivao pozive kolegama da postanu suradnicima i darovateljima budućeg muzeja.⁸ Pozivi su urodili plodom te je ubrzo prikupljeno podosta vrijednih predmeta i ostale građe, a kao najrevniji skupljač istaknuo se uz Čepulića i Stanko Sielski, tada ravnatelj novoustanovljenog Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa u Banjoj Luci. Hrvatski liječnički zbor ga je u znak priznanja za rad i brigu o budućem muzeju za povijest zdravstva 1942. imenovao i prvim kustosom⁹ (slika 4.).

Ulogu koju je Stanko Sielski odigrao u prikupljanju predmeta i građe dokumentiraju i sačuvana pisma, od kojih ima najviše onih koja je razmjenjivao s Vladimirom Čepulićem. Pisma ga potvrđuju kao iskusna skupljača muzejske građe, istraživača koji se bavio analizom, klasificiranjem i opisivanjem skupljenih predmeta, ali i dobra poznavatelj narodne medicine i općenito kulturnog blaga Bosne i Hercegovine.

Dopisivanje dvojice istaknutih liječnika koje je povezi-vala ljubav prema medicinskoj baštini i ideja ustrojstva muzeja za povijest zdravstva dragocjeno je svjedočanstvo ranih prikupljačkih faza opreme muzeja, promišljanja o njegovu postavu i uređenju razotkrivajući, osim toga, kompleksnost ratnih okolnosti u kojima se ovo prikupljanje do-

Slika 4. Stanko Sielski imenovan prvim kustosom 1942. godine
Figure 4. Stanko Sielski was appointed the first curator in 1942

gađa: pisma sporo stižu, pošiljke se često gube, komunikacija zapinje.

U prvome sačuvanom pismu upućenom Vladimiru Čepuliću 14. lipnja 1942. Sielski se ispričava zbog zakasnelog odgovora jer je bio na terenu.²⁷ Zahvaljuje Čepuliću na iskazanom povjerenju jer mu je prepustio brigu *oko prikupljanja građe za naš novi Muzej* te nastavlja: *Akoprem sam imao dosta posla oko sifilisa, ja sam nešto učinio i za Vas, odnosno za povijest medicine. Kuda god sam prolazio, a to su bila mjesta Sarajevo, Travnik, Visoko, Kreševo, Bugojno, Zenica, Žepče, Doboj, itd. stupio sam u vezu s liječnicima i drugim osobama za koje smatram da bi mogle s nama surađivati. Naravno da sam na prvom mjestu potražio naše muzejske ljude, privatne sakupljače i fratre. U Sarajevskom muzeju pozvao sam dr. J. Petrovića, zatim derviša Korkuta i prof. Sergejevskog na suradnju. Korkut mi je pokazao lepu arhivu, koja se odnosi na povijest medicine, i on već prevodi neke odlomke o sifilisu iz starih turskih ljekaruša. U svim samostanima popisuju se medicinska djela i rukopisi, koji se tamo nalaze. Evo Vam nekih podataka, koje sam na brzu ruku pronašao: Visoko, arhiv franjev. gimnazije: liječnik Fra Dobroslav Dobrić 1873. Gučja Gora, fran. samostan: godišnjak, kronika Fra. Jake Baltića ima dosta podataka o hranju kuge i životinjskih bolesti kroz 19. vijek. Ljekaruša, rukopis na talijanskom jeziku od nepoznatog pisca, pisana 1760. g. Fojnica, samostan, liječnički recepti Bartolovića iz Makarske, štampani 1790. g. ...*

U travničkoj isusovačkoj gimnaziji našao sam također jednog starog svog prijatelja S. J. Tomu Markovića. Ovaj je etnograf, ali je skupio i mnogo građe iz povijesti medicine. On će nam izraditi kopije svojih fotografija iz područja vraćanja, bakanja, obilaženja grobova i ležanja na grobovima u svrhu ozdravljenja itd.

Skupio sam nadalje liep broj ljekaruša na turskom jeziku pisanih arabicom. Ima i pojedinih predmeta za muzej, kao amajlija itd.

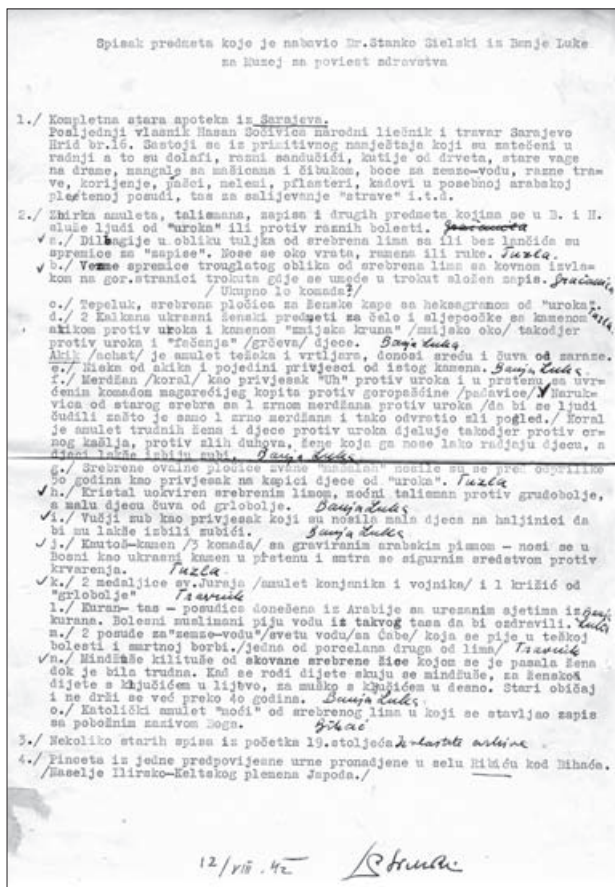
Bilo bi toga materijala još i više, da nisam odmah prvih dana potrošio dosta novaca o čemu ću Vam sada pričati. Čim sam doputovao u Sarajevo, doznao sam, da se prodaje jedna stara drogerija, o kojoj je svojevremeno pisao Dr. Kušan Vjekoslav u svojoj brošurici »O zdravstvenim prilikama grada Sarajeva«. Preko Napredkove Zadruga izvršena je prodaja i ja sam ponudio svotu od 12.000 kuna u što je uključeno i pakovanje. Sve sam stvari spakovao u osam sanduka i ostavio za sada u Sarajevu. Hoćete li s ovim biti zadovoljni, neznam, ali mi žalost nije bilo moguće prethodno se sporazumiti s Vama, jer se brzo i glasno nije moglo razgovarati, a odlučiti sam se morao odmah. U toj drogeriji nalazi se bivši skromni namještaj, stelaže, neki sandučići, mangala, terezija, zatim 110 drvenih ovalnih kutija za droge i trave, većinom napunjene raznim travama i drugim ljekovima, zatim smole u drvenoj kori, pflaster, bočice sa raznim ljekovima i mastima. Osim toga ima velikih zaliha raznih biljki, koje sam također morao uzeti.

Ja mislim, da je ovu staru drogeriju trebalo sačuvati, pa ako ne za muzej za povijest medicine, a to svakako za etnografski muzej.

Molim Vas, da mi izvolite javiti, kako sada stoji sa muzejom, imate li već određene prostorije i dali ćete odmah predmete odnosno građu prikupljati. Bi li bilo dobro, da se sastanemo i razgovaramo o raznim pitanjima. Molim Vas, javite mi se o svemu opširno i primite srdačan pozdrav od Vašeg odanog

Dr. Stanka Sielskog

Citirani je tekst dokument o izvorima s kojima je Sielski kontaktirao prikupljajući građu za muzej, ali i o lokacijama na kojima ih je pronašao. Nosa ga skupljačka strast i velik entuzijazam. Dio ovog pisma koji se odnosi na kupnju drogerije svoj će epilog naći krajem četrdesetih i početkom pedesetih, kada se poteglo pitanje njezina vlasništva, pa su nakon odluke Glavnog odbora Zbora pod predsjedanjem Gustava Forenbachera dijelovi te apoteke darovani Društvu Ljekara Bosne i Hercegovine.²⁸ U jednom od svojih pisama Sielskomu Čepulić se osvrće na fotografije među kojima se nalazila i ona stare brijačnice koja je služila u medicinske svrhe, raspravlja o postavi tih fotografija te nastavlja: *Druge stvari prepuštamo Vama, uvjereni da ćete Vi, kao stari muzejski rutiner, znati najbolje odlučiti. ... Svotu od 17.000 Kn dostaviti ću Vam odmah, čim naša činovnica, koja je bolesna, preuzme blagajnu.*²⁹ U sljedećem pismu Sielski se obraća Čepuliću i izvješćuje ga da mu šalje *sične ali drage priloge za naš muzej.*³⁰ Među njima navodi letak protiv kolere iz 1831., generalsku zapovijed Jelačića bana s potpisom o izdavanju lijekova, jedan rukopis o životu seljaka i epidemijama u Dalmaciji te svoj članak objavljen u *Alarmu* popraćen fotografijom košulje – hamajlije Husseinbega Gradaševića Zmaja od Bosne. U pismu datiranom 12. kolovoza 1942., na Čepulićevu zamolbu, Sielski prilaže popis predmeta koje je nabavio za muzej, a na koji je u rukopisu dodao lokaciju na kojoj su predmeti nađeni. Popis se sastoji od četiri cjeline. U prvoj je cjelini navedena stara apoteka iz Sarajeva čiji je posljednji vlasnik bio Hasan Sočevića, narodni liječnik i travar, u drugoj zbirka amuleta, talismana, zapisa i drugih predmeta kojima se narod štiti protiv uroka ili pak brani od bolesti. Ovi predmeti prikupljeni su na području Banje Luke, Tuzle, Gračanice i Travnika. Treću cjelinu čini arhivska građa iz privatne arhive Sielskog, a četvrtu pinceta iz jedne pretpovijesne urne pronađene u selu Ribiću kod Biha-

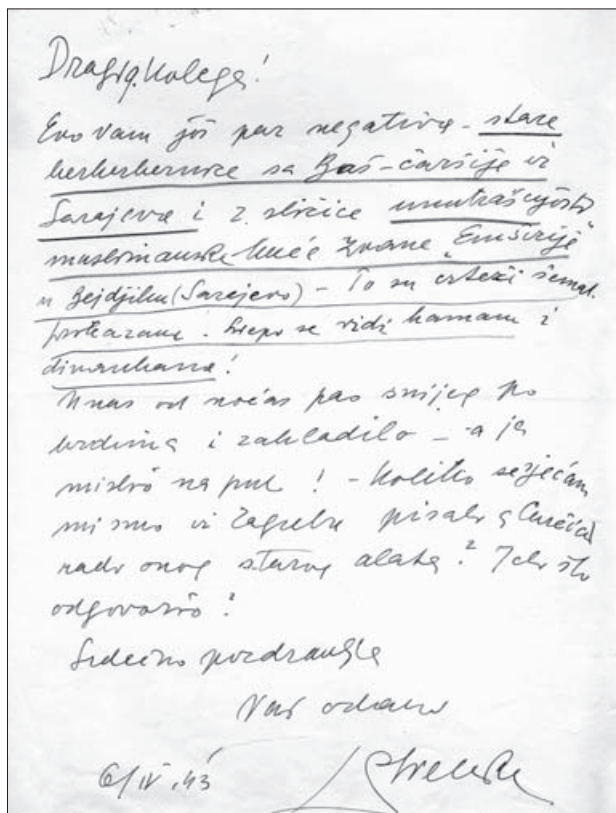

Slika 5. Popis predmeta koje je Stanko Sielski nabavio za muzej 1942. godine (Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)

Figure 5. The list of items Stanko Sielski acquired for the museum in 1942 (Division of the History of Medical Sciences of CASA)

ča³¹ (slika 5.). Taj će niz poslije objaviti Čepulić u svojem prikazu medicinskopovijesne skice budućeg muzeja u *Liječničkom vjesniku*.⁷ Nedvojbeno su impresivnost i količina poslanih predmeta i građe, baš kao i vještina, znanje i entuzijazam njihova nalaznika bili presudni u donošenju odluke da se Stanko Sielski imenuje prvim kustosom muzeja. Dana 20. kolovoza upućen mu je dopis, koji su potpisali Vladimir Čepulić kao predsjednik Zbora i Zvonimir Pavišić kao tajnik, u kojem mu se priopćuje službena odluka Upravnog odbora Zbora donesena na sjednici održanoj 10. kolovoza 1942., o njegovu imenovanju za kustosa. U nastavku dopisa slijedi: *Uvjereni smo, da je zborov izbor Vaše osobe najbolje jamstvo za uspjeh ove naše nove ustanove. U koliko će biti potrebno za vrijeme Vaše odsutnosti iz Zagreba pomagati Vas u radu, to će članovi upravnog odbora, a u prvom redu predsjednik, vrlo rado i najpripravnije zamjeniti Vas u poslovima muzeja.*¹²

Iz Čepulićeva pisma upućenog 13. siječnja 1943. vidljivo je da su pripreme vezane uz otvorenje muzeja koje se predviđalo na drugu godišnjicu NDH, dakle 10. travnja, u punom jeku. U dogovoru sa Sielskim zaključeno je da sve izložene fotografije budu u formatu 30 x 40 cm. Sielski je nabavio negative fotografija: obilježnje grobova i ležanje na groblju radi ozdravljenja iz Vinišća kod Grahovičice, ostatci rimskog kupališta kod Banje Luke, fotografije kupališta za siromahe kod Banje Luke, turskog kupališta, malog kupališta isklesanog u pećini za jednu osobu – s područja Slatina Ilidža kod Banje Luke, fotografiju narodnog liječnika Hafira Mustafe Hodžića, foto-

Slika 6. Pismo Stanka Sielskog datirano 6. travnja 1943. (Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)
Figure 6. A letter by Stanko Sielski dated 6th April 1943 (Division of the History of Medical Sciences of CASA)

grafiju rituala molitve na groblju sv. Roka u Kotor Varoši za ozdravljenje, tucanje kamenja na groblju sv. Roka itd. U istom pismu Čepulić izvješćuje Sielskoga da će tvrtka Hlavka za potrebe Muzeja besplatno izraditi kopije nekih instrumenata koji se nalaze u arheološkom muzeju.³² Odgovor Sielskoga na ovo pismo uslijedio je 18. siječnja.³³ Negative, piše, teško nabavlja jer se svi izvlače na teške prilike. Šalje mu i fotografije zapisa jednog hodže, jednog travara iz Banje Luke i njegova dućana te snimku staroga groblja u selu Opari kod Travnika na kojem se mole za ozdravljenje. Od prijatelja Čurčića dobio je fotografiju stare vakufske bolnice i fotografiju jedne kavane u kojoj se pušio opijum. Pismo završava: *U Sarajevo sam poslao naročitog kurira ali je dospio s onu stranu brave (još ne znam zašto), a odgovora nema. Ali ima drugih koji su na slobodi pa se ni oni ne javljaju, a sve se izgovara teškim prilikama. Ja mislim dok pošta vozi dotle se može i pisati i bar odgovoriti, u nas je uvijek bilo u tom pravcu drukčije. Ima riječ dok ne udariš rudom u leđa neće se maknuti. Dakle dragi kolega ja sam vjeran zadanoj riječi i mislim na Vas pa ako nitko više, ali nas dva se ne damo šale!*³² U odgovoru na ovo pismo Čepulić javlja Sielskomu da će vitrine biti uskoro gotove, a dostavit će ih sljedećeg tjedna te nastavlja: *Vrlo bi bilo potrebno, da Vi doskora dođete i da se dogovorimo, kako bismo rasporedili materijal, s kojim do sada raspolazemo. Imam izrađeno do sada 70 slika formata 30 x 40 cm...*³⁴ Pisma i susreti Sielskog i Čepulića smjenjuju se i nadopunjuju, nastavljajući tako razgovor o muzeju. U ožujku, nakon boravka u Zagrebu, Sielski razlaže ideju o rekonstrukciji brijačnice za muzej i zaključuje: *I ovaj put mi je bilo lijepo u Zagrebu – malo sam se opet okuražio i imam više volje za rad. Inače naokolo nije baš naj-*

Slika 7. Mliječni kamen – u narodnoj medicini služi kao sredstvo za pojačanje sekrecije mlijeka. Predmet je bio vlasništvo Alije Ališa iz Glamoča, kod kojeg se čuvao generacijama. (Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)

Figure 7. A milkstone – used in folk medicine to enhance secretion of milk. This item was owned by Alija Ališ of Glamoč, where it had been kept for generations. (Division of the History of Medical Sciences of CASA)

*bolje i mnogo puše!*³⁵ Početkom travnja 1943. Sielski piše da se spremio na teren, no pao je snijeg (slika 6.),³⁶ ali već u svibnju šalje popis predmeta za muzej, i to: spravu za puštanje krvi »nester« sa 16 nožića, spravu za puštanje krvi s 1 nožićem, 3 kupice od stakla, kuku za vađenje zuba (gvint), staru britvu za sunećenje (obrezivanje) te mandal – spravicu za sunećenje (obrezivanje).³⁷ Za razdbolje od svibnja do prosinca nema sačuvanih pisama. Posljednje pismo iz te godine napisao je Čepuliću rukom, a datirano je 18. prosinca:

Vrlo poštovani gospodine kolega!

Naše dopisivanje koje je bilo toliko iskreno i srdačno prekinde se. Molim Vas da primite do znanja da ja to nisam želio dragi kolega, nego su obće prilike u kojima živimo tome krive. Kada sam primio Vaš posljednji list nisam se dobro osjećao. Srce mi se nešto bunilo, aritmično je kucalo nedelje i nedelje pa mi je to išlo na živce. Onda sam pokušao opet da obiđem kolege po Bosni i tu sam se napatio i brzo prekinuo putovanje. Inače Vam ne trebam pisati o drugim prilikama znate ih i sami dobro. Dok ovo pišem gruvaju topovi na sve strane.

Dužan sam Vam jedan odgovor u pogledu moje privatne docenture. Jesam li mogao u ovim prilikama drugačije nego da se duboko zamislim kakvu primam na sebe zadaću. Ja sam Vam svima tamo vrlo vrlo zahvalan na pažnji – ali razumjeti ćete me da bi i ja želio razpoložen, svjež i dobro opremljen da dođem među Vas. Mislio sam obići još prije sve naše biblioteke u Bosni i pokupiti što još nisam učinio, ali eto sve to ne ide onako kako bi želio. Ipak ću doći da dadem od sebe što mogu!

I na naš muzej sam mislio, ali ne može se ništa slati. Dvije su pošiljke nestale! Nastojati ću nekako otići u Sarajevo i Travnik za Božić. Niste mi javili kako Vam se dopao onaj mliječni kamen. To je velika rijetkost...³⁸ (slika 7.).

Otvorenje Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj

U okrilju Hrvatskoga liječničkog zbora i pod vodstvom njegova predsjednika i idejnog tvorca Vladimira Čepulića u Zagrebu je 29. siječnja 1944. osnovan i javnosti predstavljen *Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj*. Time je ostvaren du-

godišnji san o institucionalizaciji medicinske baštine te je, prvi put na našim prostorima, zaživjela ustanova čiji je cilj bio prikupljati, dokumentirati i prezentirati nacionalnu strukovnu baštinu. Otvorenje Muzeja ostvareno je u povodu obilježavanja 70. godišnjice osnutka Zbora liječnika, a tom je prigodom Vladimir Čepulić održao i predavanje opisujući odabrane i izložene muzejske predmete. Predavanje je bilo popraćeno fotografijama izloženih predmeta, a potom i objavljeno na stranicama *Liječničkog vjesnika*.⁹ Tom prigodom Čepulić je zahvalio svim ustanovama koje su svojim priložima sudjelovale u stvaranju muzejskog fonda. Govoreći ili pišući o Muzeju, Čepulić nije izostavljao spomenuti zasluge svojeg suradnika i prvog imenovanog kustosa, koji nije nazočio otvorenju Muzeja, ali je poslao telegram pa je tom prigodom i pročitan:

Vrlo poštovani i dragi kolege!

Približuje se dan glavne godišnje skupštine i otvorenje muzeja za povijest zdravstva. Ja na žalost ne mogu doći, pa vas molim, da primite ovim putem moju srdačnu čestitku sa željom, da ovaj naš muzej posluži kolegama kao i drugim posjetiocima kao očigledan i sjajan dokaz rada i nastojanja prošlih generacija, naše kulture i velike prošlosti. Neka bude i ovaj muzej u nizu drugih velikih kulturnih ustanova u Zagrebu pravi dragulj, kojime ćemo se svi ponositi, a posebno Vi dragi kolega, koji ste toliko truda uložili u njegovo osnivanje i otvaranje.

Ja Vas uvjeravam, da ću Vas kao kustos iskreno pomagati i dalje tragati za predmetima, koji leže razasuti po našim domovima u Bosni i Hercegovini, sakupljati ih i sačuvati za naš muzej i time doprinijeti njegovom napredku.⁹

Nakon što je telegram pročitan Lujo Thaller predlaže da se Sielskom uputi pismena zahvala s te glavne skupštine, što je odmah i prihvaćeno. Sam Vladimir Čepulić javio mu se i osobno pismom,³⁹ nekoliko dana nakon otvorenja Muzeja:

Velecijenjeni dragi kolega!

Prvi važni korak smo učinili, muzej je otvoren i naišao je općenito na priznanje ne samo naših kolega, već i naših muzejskih prijatelja, koji su također kod otvorenja bili brojno zastupani. Sada moramo i dalje nastojati, da prikupljamo materijal, da ga na sigurni način dopremimo u Zagreb, i kad se prilike promijene da ga možemo iz prizemnih prostorija, preseliti u jedan gornji sprat, koji bismo potpuno ispunili. Prigodom otvorenja sjetili smo se opetovano i Vas, pa Vam je i Glavna skupština, napose Vama, odala pismeno priznanje i zahvalu za Vaš trud oko prikupljanja materijala za naš muzej.

Vi ste sigurno već u novinama čitali izvješće o otvorenju muzeja i o našoj skupštini, pa ste donekle i informirani o tečaju.

Prilažem Vam fotografije našeg muzeja, koje smo učinili dva dana prije otvorenja i uglavnom daju vjernu sliku današnjeg stanja.

Vrlo bismo Vas rado što skorije vidjeli u Zagrebu, nadamo se da će Vam to uspjeti, pa Vas do tada srdačno pozdravljamo.

Vaš odani Vl. Čepulić

Suradnja Stanka Sielskog sa Zborom pedesetih godina prošlog stoljeća

Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj nastavio je s radom, no Sielski zbog brojnih drugih obveza nije mogao ostati njegovim kustosom. Za sljedećeg upravitelja Muzeja bio je imenovan Lujo Thaller, prvi nastavnik Povijesti medicine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu jer je, prema planu, Muzej trebao služiti i potrebama nastave. Tako Hrvatski liječ-

nički zbor i Medicinski fakultet zajedničkim snagama nastavljaju brigu za medicinsku baštinu, a u taj se rad uključuju svi ovdlašnji povjesničari medicine, posebice članovi Sekcije za povijest medicine Zbora liječnika.¹⁷ Među njima osobit interes pokazuje tada mladi Mirko Dražen Grmek.

Stanko Sielski nastavlja suradnju sa Zborom, a kao što je vidljivo iz pisma koje mu upućuje Vladimir Bazala 1953.,⁴⁰ cijenjen je i pozivan predavač iz područja pučke medicine, medicine bosanske regije i spolno prenosivih bolesti, napose sifilisa:

Dragi kolega!

Jučer je održana sjednica Zbora o bosanskoj medicini pa vam odmah pišem prvo da vam se zahvalim za poslani materijal i date savjete, a drugo da vam i ovom prilikom kažem, da mi je vrlo žao što niste mogli doći. ... Srdačno vam zahvaljujem na poslani materijal kojim sam izvršno popunio vlastiti i tako mogao sve prikazati, nadam se, u doličnom obliku. ... Iz Muzeja Zbora, kolega Grmek posudio mi je 4 komada spremnica za zapise, fascikl s tilsumima i onih 8 arapskih knjiga, sve je to bilo položeno na stolu da prisutni poslije predavanja razgledaju, ali mi je mnogo više poslužilo onih 6 tilsuma i dva zapisa što ste mi ih vi poslali. ... Još jednom zahvaljujući na svemu i moleći vas i dalje za vašu pomoć, žaleći ponovno da vas nisam vidio među nama, ostajem vam uvijek prijateljski odan. Želim vam sretan Božić i Novu Godinu 1954. i nadam se skoro od vas čuti dobre vijesti. Srdačno vam odani Bazala

Sielski će se u našoj sredini javiti i s tekstom *Stari turski i arapski medicinski rukopisi u Bosni i Hercegovini* u sklopu spomen-knjige Zbora, izdane u povodu obilježavanja 80. obljetnice rada Zbora liječnika. Taj je svoj članak započeo riječima: *U pojedinim javnim i privatnim bibliotekama NR Bosne i Hercegovine leži pohranjeno medicinsko-historijsko blago na koje ovim člankom želim skrenuti pažnju historičara medicine. Odanost prema ovoj zemlji u kojoj sam se rodio, živio i radio diktirala mi je ove retke u kojima ću opisati kratko životopise nekih starih istočnjačkih liječnika i njihova dje-*

Slika 8. Narodni liječnici u Bosni – eksponat Muzeja za povijest zdravstva koncipiran prema fotografijama koje je nabavio Stanko Sielski 1942. godine (Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)

Figure 8. Folk physicians in Bosnia – An exhibit for the Museum of Health Care created on the basis of photographs acquired by Stanko Sielski in 1942 (Division of the History of Medical Sciences of CASA)

Slika 9. Talisman protiv svih bolesti (Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU)

Figure 9. A talisman against all diseases (Division of the History of Medical Sciences of CASA)

la, koja sam našao u Bosni.⁴¹ U suradnji s Mirkom Draženom Grmekom napisao je natuknicu u *Medicinskoj enciklopediji*,⁴² čiji je svezak izašao 1958. godine, iste godine kada je Sielski umro.

Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj osnovan pri Zboru liječnika 1944. opstao je u prostorijama Zbora do 1960. godine, kada je njegova cjelokupna zbirka predana Institutu za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih nauka JAZU.¹⁷ Dio tih predmeta i građe i danas je važan sadržaj cjelokupne zbirke *Hrvatskog muzeja medicine i farmacije HAZU* osnovanog 2014. godine,^{43,44} punih 70 godina nakon osnutka njegova preteče *Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj*. Unutar zbirke čuvaju se, među ostalima, predmeti i građa koje je tijekom ratnih godina 1942. i 1943. prikupio Stanko Sielski (slike 8. i 9.). Oni svjedoče o načinima liječenja koji su opstajali u narodu stoljećima, o mnoštvu bizarnih zavjeta, zapisa, amuleta, kuran-tasa, talismana, hamajlija, naputaka za liječenje, o sadržaju sarajevskoga travarskog dućana i negdašnje brijačnice u kojoj se uz brijanje obavljalo i sunećenje (obrezivanje) ili neki drugi zahvat britvom. Njihova je priča ona o narodu i kako se taj narod liječio, sprječavao bolesti i izbjegavao uroke, ali i ona o istaknutom pioniru medicinskog muzealstva Stanku Sielskom koji je važnost tog blaga prepoznao i želio sačuvati od zaborava.

Rasprava i zaključak

Ideja o osnutku *Muzeja za povijest zdravstva* u kojem bi se sačuvalo nacionalno strukovno naslijeđe tinjala je zahvaljujući entuzijazmu rijetkih pojedinaca dekadama, bez osobitih pomaka. U tom smislu ustrojstvo i otvorenje našega prvog strukovnog muzeja pri Zboru liječnika 1944. godine pokazuje koliko su organizacijske sposobnosti pojedinaca te nacionalna zrelost zajednice presudne za ostvarenje takvog koraka. *Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj* realiziran je u razdoblju jačanja nacionalne svijesti, istodobno s razdobljem kada je na čelu Hrvatskoga liječničkog zbora bio Vladimir Čepulić, osoba izvanrednih organizatorskih sposobnosti i široke kulture, potpuno svjesna činjenice da takav muzej može odigrati važnu ulogu u izgradnji strukovnog, ali i nacionalnog identiteta. S druge strane, bez Stanka Sielskog taj bi se cilj znatno teže ostvario. Upravo su njegovo muzealско iskustvo i terenski rad te brojni pronalasci zanimljivih i vrijednih muzejskih predmeta davali ovom

projektu poticaj sve do njegova konačnog ostvarenja. Uz povjesničare i etnologe kao što su Natko Nodilo, Milan Gavazzi, Josip Lovretić, Milan Lang i Frano Ivanišević, za izučavanje narodne medicine počinju se zanimati tijekom prve polovine 20. stoljeća i naši liječnici poput Vladimira Bazale, Luje Thallera i drugih. Stanko Sielski svoju je reputaciju na tom području već stekao etnografskim, arheološkim i drugim istraživanjima. Uz navedeno, u to vrijeme interes za bosansku povijest medicine dolazi u žarište interesa naših povjesničara medicine, što potvrđuju i riječi Luje Thallera na sjednici Hrvatskog društva za povijest medicine 1942. godine: *Bosna je neobično zanimljiva za povjesničara medicine i pruža mu bezbroj problema. Ona je najzapadnija zemlja u kojoj je Islam živa religija i u kojoj je i danas živa arapska kultura. Kod nas je poznavanje arapske kulture slabo, a interes za nju minimalan i mirne duše mogu reći da je velik dio onoga što se zove i inače problem Bosne baš u tome, što prosječni pa i inteligentni zapadnjak tu kulturu ne pozna pa je čak niti ne će da pozna... Svakako pravo saživljavanje s Bosnom moći će tek onaj doživjeti tko preko poznavanja osnovice kulturnog života muslimanske Bosne: Islama i arapske kulture, uđe u srce i dušu bosanskoga Muslimana.*⁴⁵

Stanko Sielski je kao istraživač potpuno odgovarao onomu što je Thaller u ovom članku naveo pa je i u Hrvatskoj bio cijenjen kao vrstan kolekcionar i poznavatelj narodne medicine na području Bosne i Hercegovine. No, unatoč reputaciji i priznanjima njegova je uloga u kasnijim razdobljima ostala zanemarena. U novije vrijeme o njemu je, u nizu liječnika muzealaca, tek kraće poglavlje napisao Vladimir Dugački,¹⁰ a spominje ga i Ivo Padovan u knjizi o Anti Šerceru.⁴⁶ Budući da je njegov najvažniji rad i doprinos bio na području Bosne i Hercegovine, gdje se osim medicinske prakse odvijao i čitav kolekcionarski segment njegovih istraživanja, predstoji izrada sinteze njegova cjelokupnog opusa s tog područja.

Tijekom svojih istraživanja vezanih uz Stanka Sielskog akademik Husref Tahirović uočio je i dokumentirao njegovu ulogu u spašavanju života kolega i suradnika tijekom Drugoga svjetskog rata. Naime, u njegovu Zavodu u Banjoj Luci uglavnom su radili liječnici Židovi. Mnogi od njih prebjegli su u partizane, a da Stanko Sielski o tome nije izvjestio vlasti, kako je kao ravnatelj službeno bio dužan, već je i dalje njihova imena vodio na popisima radnih aktivnosti. O tome je u narodu opstalo sjećanje, a svjedočenje koje je na molbu akademika Husrefa Tahirovića krajem 2013. godine napisao dr. Teodor Grüner, posljednji živi liječnik Zavoda za suzbijanje endemijskog sifilisa u Banjoj Luci, bilo je, uz prijedlog akademika Husrefa Tahirovića, presudan dokument za proglašenje Stanka Sielskog Pravednikom među narodima svijeta. Iz njega je razvidno da je Stanko Sielski ovog liječnika oslobodio iz zatvora u Travniku 1942. zahtijevajući od Ministarstva zdravlja njegovo puštanje na slobodu.^{47,48,49}

Krajem 2014. godine Stanko Sielski postumno je proglašen Pravednikom među narodima svijeta. To visoko priznanje države Izrael dodjeljuje se nežidovima koji su u tijeku holokausta izložili vlastite živote, spašavajući Židove pred progonom nacista i njihovih suradnika. Pri donošenju te odluke učinjena je, međutim, pogreška, jer je Stanko Sielski svrstan među Pravednike države Hrvatske, čime je zanemarena Bosna i Hercegovina, država u kojoj je rođen, u kojoj se školovao i u kojoj je do kraja života radio i stvarao.

Premda naš prvi *Muzej za povijest zdravstva* nije zaživio na pravi – muzejski način, niti se razvijao prerastajući u reprezentativnu muzejsku ustanovu kakve već odavno po-

stoje u europskim državama, nego se ugasio, njegovo ustrojstvo svjedoči o potrebi za čuvanjem i prezentiranjem medicinske baštine koja opstaje u medicinskoj zajednici naše regije kao trajna nit generacijama. To, međutim, nije dovoljno. Za razvoj svakog muzeja potrebno je zrelo i osviješteno društvo, ustanove s vizijom i snažni pojedinci. Uz Vladimira Čepulića, Stanka Sielskog i potporu Hrvatskoga liječničkog zbora, u razdoblju kada je nacionalni identitet postao važan dio individualne i kolektivne svijesti *Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj* bio je ostvaren. Svim njegovim tvorcima bilo je jasno da baština može imati snažan nacionalni potencijal. Tu je činjenicu valjalo razvijati jer baština posjeduje snagu koja je razvojno upotrebljiva pa u njoj svaki mudar narod može pronaći moćne argumente za strategiju održivog razvoja.⁵⁰ Stoga je ovaj rad pokušaj bilježenja povijesnog tijeka od ideje do realizacije prvog *Muzeja za povijest zdravstva* na našim prostorima kako bi poslužio institucijama kao poticaj, a pojedincima kao nadahnuće. Bogatstvo i zanimljivost predmeta koje je prikupio Stanko Sielski u tom smislu ostaju polazištem jednog osobitog dijela baštine koji svaki muzej može s ponosom isticati.

LITERATURA

- Thaller L. Zadaća historije medicine našeg narodnoga teritorija. *Liječ Vjesn* 1931;446–51.
- Thaller L. I povijest medicine je nauka! *Liječ Vjesn* 1941;63:139.
- Grmek MD. Proučavanje i nastava historije medicine u Jugoslaviji. *Liječ Vjesn* 1962;84:5–21.
- Glesinger L. Prof. dr Lujo Thaller i počeci nastave povijesti medicine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. *Liječ Vjesn* 1978;100:571–3.
- Belicza B. Povijest medicine i medicinska izobrazba. *Rad Medicinskog Fakulteta Zagreb* 1988;29:281–90.
- Fatović-Ferenčić S. History of Medicine Teaching Program in Croatia. *Acad Med* 2003;78:1028–30.
- Čepulić V. Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj. *Liječ Vjesn* 1942;64:204–7.
- Čepulić V. Prikupljanje građe za Zborov Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj. *Liječ Vjesn* 1942;64:304–5.
- Čepulić V. Otvorenje Muzeja za povijest zdravstva u Hrvatskoj u spomen 70-godišnjice osnutka Zbora liječnika. *Liječ Vjesn* 1944;66:43–7.
- Dugački V. Hrvatski liječnici – muzealci i kolekcionari kulturno-povijesne baštine. U: Balabanić J (ur.). *Zbornik radova »Naš Museum«* (povodom 150 godina od utemeljenja Narodnog muzeja u Zagrebu 1946–1996). Zagreb: HPM; 1998, str. 228.
- Odsjek za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Fond: Arhiva Zbora liječnika / Muzej za povijest zdravstva u Hrvatskoj. Korespondencija Sielski – Čepulić 1942./43.
- Pismohrana u obitelji Maje Juras*.
- Vučak I. The Struggle Against Tuberculosis During the Twentieth Century in Croatia. U: Zupanić Slavec Z. *Tuberculosis (1860–1960) Slovenia's Golnik Sanatorium and TB in Central Europe*. Frankfurt, Berlin: Peter Lang; 2011.
- Dugac Ž. Zdravstveno prosvjeđivanje protiv tuberkuloze u međuratnoj Hrvatskoj. *Medicus* 2005;14:155–71.
- Fatović-Ferenčić S, Hofgräff D. Od države do javnosti: Tuberkuloza u izvorima Hrvatskoga državnog arhiva i Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU. *Katalog izložbe*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv; 2014.
- Belicza B. Lujo pl. Thaller (1891.–1949.) Utemeljitelj i promotor povijesti medicine kao akademske discipline u Hrvatskoj. *Medicus* 1998;7:277–85.
- Belicza B. Sekcija za povijest medicine ZLH. U: Keros P (ur.). *Zbornik liječnika Hrvatske 1874.–1974*. Zagreb: Zbor liječnika Hrvatske; 1974, str. 274.
- Bazala V. Pregled liječnika SR Hrvatske. U: Keros P (ur.). *Zbornik liječnika Hrvatske 1874.–1974*. Zagreb: Zbor liječnika Hrvatske; 1974, str. 325.
- Obiteljska pismohrana*. Dosje Stanka Sielskog.
- Obiteljska pismohrana*. Ministarstvo zdravstva NDH – Rješenje broj 23.151–1941., Zagreb 19. srpnja 1941.
- Dugački V. Prvi medicinski fakultet u Sarajevu. (1944. – 1945.). *Liječ Vjesn* 1999;121:216–18.
- Radić N. Bihac sa starih razglednica. Bihac: Općina Bihac, 1997., str. 16.
- Muzej republike Srpske u Banja Luci*. Odluka o imenovanju Stanka Sielskog za počasnog upravnika Lapidarijuma u Bihacu od 10. novembra 1938.
- Etnografski muzej Zagreb*. Inventarna knjiga 2015., str. 2669–92.
- Fatović-Ferenčić S. Liječnički vjesnik u povijesti medicine i povijesti medicine u Liječničkom vjesniku: U povodu 125. obljetnice izlaženja Liječničkog vjesnika. *Liječ Vjesn* 2002;124:165–169.
- Zapisnik sjednice Sekcije za povijest medicine u Zboru liječnika i Zagrebačkog ogranka društva »Hipokrat«. *Liječ Vjesn* 1939;61:459.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Čepuliću 14. lipnja 1942.
- Glavna godišnja skupština Zbora liječnika Hrvatske. *Liječ Vjesn* 1951;73:147.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo Čepulića upućeno Sielskom datirano 30. 6. 1942.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Čepuliću datirano 8. 7. 1942.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Čepuliću datirano 12. kolovoza 1942.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Sielskom datirano 13. siječnja 1943.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Čepuliću datirano 18. siječnja 1943.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Sielskom datirano 20. veljače 1943.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Čepuliću datirano 30. ožujka 1943.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Čepuliću datirano 6. travnja 1943.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Čepuliću datirano 14. svibnja 1943.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Čepuliću 18. prosinca 1943.
- Pismohrana Odsjeka za povijest medicinskih znanosti HAZU*. Korespondencija Sielski – Čepulić, pismo upućeno Sielskom datirano 4. veljače 1944.
- Obiteljska pismohrana*. Pismo Vladimira Bazale datirano 18. prosinca 1953.
- Sielski S. Stari turski i arapski medicinski rukopisi u Bosni i Hercegovini. U: Grmek MD, Dujmušić S (ur.). *Iz hrvatske medicinske prošlosti*. Spomen-knjiga Zbora liječnika. Zagreb: Zbor liječnika Hrvatske; 1954, str. 168–81.
- Grmek MD, Sielski S. Bolest s gledišta narodne medicine. *Medicinska enciklopedija*, sv. 2. Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ; 1958, str. 150–1.
- Fatović-Ferenčić S. Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU – od zbirke do muzeja. *Vijesti muzealaca i konzervatora / Muzeji pod kapom*. *Vijesti muzealaca i konzervatora* 2014/2015;65:39–41.
- Fatović-Ferenčić S. Od zbirke do Hrvatskog muzeja medicine i farmacije. *Liječ Nov* 2015;14:70–3.
- Thaller L. Bosanska medicina. *Liječ Vjesn* 1942;64:143–4.
- Padovan I. Najteži dani u životu Ante Šercera. U: Padovan I. *Život i djela Ante Šercera*. Zagreb: Globus; 1997, str. 91–110.
- Tahirović H. Bosna i Hercegovina dobila još jednog Pravednika među narodima. Dr. Stanku Sielskom posthumno dodijeljena medalja Pravednik među narodima. *Unsko-sanske novine Krajine* 2015., ožujak 27; str. 8.
- Bosna i Hercegovina dobila još jednog Pravednika među narodima. <http://www.anubih.ba/index.php/homepage/novosti/260->. Učitano 29. siječnja 2015.
- Stanko Sielski posthumno odlikovan odličjem Pravednik među narodima. <http://www.vecernji.hr/hrvatska/dr-stanko-sielski-posthumno-odlikovan-odlicjem-pravednik-medu-narodima-1000283>. Učitano 15. rujna 2015.
- Sola T. Javno pamćenje. Čuvanje različitosti i mogući projekti. Zagreb: Zavod za informacijske studije; 2014, str. 22–6.